

А. Түсіпбаева, «Фемид» Заң академиясының 2-бағам магистранты
Ғылыми жетекшісі: М. К. Ынтықбаев, «Фемид» Заң академиясының
қылмыстық және іс-жүргізу кафедрасының меңгерушісі, заң ғылымдарының
кандидаты

КӘМЕЛЕТКЕ ТОЛМАҒАНДАРДЫҢ ҚОҒАМҒА ҚАРСЫ ӘРЕКЕТТЕРІ ТУРАЛЫ

Біз кәмелетке толмағандарды қылмысқа немесе өзге қоғамға қарсы іс-әрекеттерге тарту түсінігі қатынасындағы ұстанымды қарастырамыз, тікелей және тектік (түрлік) объектілерді ұқсастыруға ұмтылу соған тән болып саналады. Қаралып отырған қылмысты екі объектіге: кәмелетке толмағандарды қалыпты дамытуға, қылмыстық әрекеттерге тартудан, кәмелетке толмағандар сондай-ақ, нақты қылмыс жасаудан зардап шегетін объектілерге қол сұғатындығы туралы пікірмен келіспеуге болмайды. Дегенмен, әдебиеттерде анық түрде тарылтатын, тікелей объекті ұғымын тарылтатын түсіндірмелер кездеседі.

Мәселен, кәмелетке толмағандарды қылмыстық әрекеттерге тарту кезінде қол сұғушылықтың тікелей объектісі кәмелетке толмағандарды «кеңестік» қылмыстық заңдылықтарды саналы түрде сақтау рухында тәрбиелеу болады деп жорамалдады. Осылай түсіну жағдайында қылмысқа тартудың тікелей объектісінің мазмұнынан ең бастысы — кәмелетке толмағандардың қалыпты даму (дене бітімі мен адамгершілік тұрғыдан) мүдделеріне сол сұғушылық түсіп қалады. Бұл ретте тіпті кәмелетке толмағандарды дұрыс тәрбиелеуге қол сұғушылық дұрыс құқықтық тәрбие беруге қол сұғушылықты негізсіз түрде тарылтады. Соған қарамастан, әрбір кәмелетке толмағандардың қылмыстық-құқық негіздерін игеру, дамуы мен тәрбие алуы үшін аса зор мүмкіндіктер бар.

Кәмелетке толмағандарды қылмыстық және өзге қоғамға қарсы іс-әрекеттерге тартудың негізгі (немесе бірден-бір) объектісі түрінде қарайтын авторлар кәмелетке толмағандардың қалыпты дамуы мен дұрыс тәрбие алуларына мүдделілік танытты.

Қылмысқа тартудың тікелей объектісінің мұндай анықтамасы теория мен тәжірибеде қолдануға неғұрлым қолайлы, өйткені, ол кәмелетке толмағандарды қылмыстық немесе өзге де қоғамға қарсы іс-әрекеттерге тартқаны үшін жауапкершілік туралы қылмыстық заңның бағытталушылығы мен мазмұнына неғұрлым дәл жауап береді.

Қаралып отырған қылмыстың тікелей объектісін осылайша анықтау кезінде, біз біріншіден, заңның дәлме-дәл мазмұнына сүйенеміз, екіншіден, тікелей және тектік (түрлік) объектілерді еркін ұқсастыруды жоққа шығарамыз. Мәселен, В. И. Негоденко былай деп жазады: «Кәмелетке толмағандарды қылмыстық және өзге де қоғамға қарсы іс-әрекеттерге тарту объектісі болып кәмелетке толмаған адамның жеке басы, оның рухани және дене бітімінің дұрыс дамуы саналады»¹.

Осы түсінік мазмұнына қарсылық білдірместен пайдаланылатын терминологияның сәтсіздігін атап өтеміз. Қол сұғушылық объектісі ретінде кәмелетке толмаған адамның жеке басын атап көрсете отырып, автор сол арқылы тектік (түрлік) объекті түрінде – жеке бас өмірін, денсаулығы мен бостандығын (еркін) қарастыруға мүмкіндік береді. Қарастырылып отырған біздің нормалар — Қазақстан Республикасының Қылмыстық кодексінің 131-132 баптары кәмелетке толмағандардың қалыпты дамуын бұзатын, кәмелетке толмағандарды қоғамға қарсы і-әрекеттерге тартқаны үшін жауапкершілікті белгілейді және Қазақстан Республикасының Қылмыстық кодексінің 132-бабында атап көрсетілгендей, олардың моральдық тұрғыдан азғындауына ықпал ететін қоғамға қарсы қылмыстық әрекеттердің тізбесі толық болып саналады. Кәмелетке толмағандарды қоғамға қарсы іс-әрекеттер жасауа тарту-

дың қауіптілігі жастар мен балаларға әсіресе, зиянды азғындатушылық әсер етуінен көрінеді, қылмыс жасау үшін жиі түрде негіз болып қызмет ететін қасақана арамтамақтықтың, жатып ішерліктің көрінісі болып саналады.

¹ Негоденко Н. И. Объект и предмет уголовно-правовой охраны. — М., 1980. — С. 83.